

TEORIILE POSTPOZITIVISTE ȘI INFLUENȚA LOR ÎN ELABORAREA TEORIEI LUMII MULTIPOLARE

POSTPOSITIVIST THEORIES AND THEIR INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF THE MULTIPOLAR WORLD THEORY

Ec.dr. Mihaela GHEORGHE*

Analizarea teoriilor postpozitiviste prezintă importanță pentru elaborarea Teoriei Lumii Multipolare. Abordarea prezentată în cadrul acestui articol – o analiză a reperelor teoretice importante pentru lumea multipolară - reprezintă o încercare de evaluare comparativă a modelelor identitare și civilizaționale în sistemul relațiilor internaționale și influența caracteristicilor specifice fiecărui stat la stabilirea relațiilor intercivilizaționale, precum și impactul pe care hegemonia exercitată de lumea occidentală îl are asupra identității fiecărui stat.

Analysis of the postpositivist theories is important in developing The Multipolar World Theory. The approach presented in this article – an analysis of the theoretical landmarks important for the multipolar world - is an attempt to have a comparative evaluation of the identity and civilizational patterns in the international relations system and the influence of specific characteristics of each state regarding the relations between civilizations and the impact of the hegemony exerted by the Western world on the identity of each state.

Cuvinte-cheie: identitate; cultură; civilizație; multipolaritate; relații internaționale.

Keywords: identity; culture; civilization; multipolarity; international relations.

În încercarea de a elabora Teoria Lumii Multipolare se impune necesitatea unei analize istorico-filosofică amplă a disciplinei Relații Internaționale. În acest context, teoriile postpozitiviste se asimilează cel mai exact încercării de a analiza disciplina Relații Internaționale. Influența teoriilor postpozitiviste specifice Relațiilor Internaționale are o contribuție semnificativă în fundamentarea Teoriei Lumii Multipolare.

Aceste teorii încearcă să extindă analiza, depășind importanța – uneori exacerbată – ce se atribuie culturii, științei și politicii occidentale, și să prezinte modul cum teoriile moderne specifice Relațiilor Internaționale au ca punct central de analiză caracterul hegemonist susținut de către statele occidentale. Construcțiile teoretice sunt extrem de importante, fiind uneori decisive în

elaborarea unei teorii sau în realizarea anumitor proiecte.

Teoria critică a Relațiilor Internaționale, prima din categoria teoriilor postpozitiviste, ar putea fi direcționată, aproape în totalitate, pentru a dezaproba caracterul hegemonic occidental. Această teorie dezaproabă caracterul occidental și centrist al capitalismului global, al globalizării, al lumii unipolare, aceste analize și argumente susținute de Teoria critică fiind elemente de bază în elaborarea Teoriei Lumii Multipolare.

Sistemul relațiilor internaționale, în mediul contemporan de securitate, este un sistem cu caracter hegemonic și unipolar. Prin elaborarea Teoriei Lumii Multipolare se încearcă, în anumiți termeni, găsirea unei alternative la situația actuală, caracterizată prin hegemonia lumii occidentale, cu al său vârf de lance, Statele Unite ale Americii.

Este extrem de important să se realizeze o descriere viabilă și detaliată a structurii și a modalităților de manifestare a statelor în cadrul hegemoniei. Prin această cunoaștere se deschid

* *Universitatea Națională de Apărare „Carol I”*
e-mail: ella712000@yahoo.com

căile pentru identificarea punctelor vulnerabile și de a le exploata în elaborarea propriilor concepții care să dezvolte o Teorie a Lumii Multipolare.

Teoria critică a Relațiilor Internaționale, cu precădere abordarea realizată de către Cox¹, se constituie într-un atac veritabil la adresa hegemoniei occidentale, un atac ce vine să prezinte o alternativă la unipolaritate, nu doar pe plan politic, strategic, diplomatic, dar și pe plan civilizațional, cultural și social. Analiza structuralistă și lingvistică a hegemoniei² constituie, de asemenea, o bază de analiză a caracterului hegemonic specific Occidentului și elemente de bază pentru elaborarea Teoriei Lumii Multipolare.

Critica hegemoniei, ca rezultat al concepției reprezentanților grupului antihegemonist, poate fi asimilată unor puncte de pornire în vederea conturării Teoriei Lumii Multipolare. Teoria critică marxistă susținea ideea unor contraargumente privind hegemonia, aceste contraargumente sunt prezentate destul de succint, dar, în situația Teoriei Lumii Multipolare, conceptul grupului antihegemonist este mult mai concret și mai sistematizat. Reprezentanții Teoriei Lumii Multipolare definesc grupul antihegemonist ca reprezentând multitudinea de forțe ce există și se manifestă în interiorul civilizațiilor, care consideră și percep caracteristicile hegemoniei actuale ca inadecvate pentru națiuni și societăți.

Condițiile hegemoniei actuale, în viziune multipolaristă, nu sunt acceptate de popoare, deoarece nu le reprezintă interesele. Reprezentanții civilizațiilor se constituie ca susținători ai argumentelor contra hegemoniei. Spațiile eurasiatic, islamic, chinez, latino-american, japonez și african dau reprezentanți care susțin această teorie. Aceștia au ca scop o încercare de delimitare și de scădere, chiar de restricționare, a influenței occidentale asupra culturii proprii, tradițiilor și obiceiurilor, având ca finalitate menținerea propriei identități civilizaționale.

Chiar și civilizația occidentală include reprezentanți ai unor grupuri de intelectuali care consideră acestui tip de civilizație, cu manifestare la nivel global și regional, trebuie să i se limiteze aria de influență, având în vedere diferențele mare care există între popoarele lumii.

Ideile care au la bază problemele de natură etică, religioasă, culturală sau ideologică se constituie

ca forme de manifestare și de opoziție din partea reprezentanților grupului antihegemonist, ale celor ce se opun fenomenului globalizării pe model occidental.

Influența Teoriei critice poate fi destul de mare, pornind de la o abordare și o atitudine morală și intelectuală prin dezvoltarea unei forțe notabile, reprezentată de idei și concepte, care să permită fuziunea cu Teoria Lumii Multipolare.

O altă teorie relevantă pentru teoreticienii care încearcă să fundamenteze Teoria Lumii Multipolare este *Teoria postmodernistă*.

În Relațiile Internaționale, curentul postmodernist este de reținut în contextul tentativei de contracarare sistematică a opiniei conform căreia hegemonia occidentală este absolut normală, naturală, fără să poată fi înlocuită de o alternativă.

Teoretizarea ariei de manifestare a Relațiilor Internaționale în zona politică occidentală presupune existența unor metode de rezolvare a problemelor de prezentare a dezirabilului ca realitate și de prezentare a realității ce vizează îndeplinirea intereselor reprezentanților valorilor occidentale.

Susținătorii postmodernismului în Relațiile Internaționale nu percep cunoașterea ca fiind neutră și obiectivă³. Această tendință poate periclita abordarea Relațiilor Internaționale prin identificarea exagerărilor, omisiunilor și standardelor în texte și în declarațiile care analizează logica proceselor în cadrul relațiilor interstatale la nivel global⁴.

În linii mari, teoria postmodernistă are aceeași optică precum are și teoria critică, ambele teorii încercând să demonstreze caracterul hegemonist al Occidentului și tendința de a impune interesele și valorile proprii altor state⁵.

Din punctul de vedere al criticii hegemoniei și al tendinței de a deține puterea, obiectiv specific Occidentului, Teoria critică și Teoria postmodernistă sunt în consonanță, ambele critică hegemonia și evidențiază caracterul orientat către deținerea puterii la nivel global, manifestat de Occident cu deosebită forță.

Critica susținută de către postmoderniști este acceptată de către susținătorii Teoriei Lumii Multipolare, care resping alternativa formulată de către postmoderniști. În viziunea reprezentanților Teoriei postmoderniste, alternativa la desființarea hegemoniei ar fi instituirea unei situații de relaxare,

de renunțare la orice formă de ierarhie, de cunoaștere a laturii sociale, politice, culturale etc.

Postmoderniștii susțin desființarea principiului ierarhiei, al existenței unor forme de structură și de voință, idei ce nu sunt agreate și susținute de Teoria Lumii Multipolare, aceasta promovând nu ideea de a desființa voința de putere a Occidentului, ci de a crea premisele apariției și dezvoltării lumii multipolare, prin limitarea ariei de influență a Occidentului și prin crearea condițiilor care să permită altor state să-și impună propria formă de manifestare a voinței de putere, pe baza istoriei, tradiției și a culturii. În acest sens, fiecare stat poate avea propria voință de putere și, în condițiile independenței față de Occident, statele vor avea un grad mare de libertate și de impunere a voinței de putere.

Evoluția contemporană a sistemului relațiilor internaționale este analizată din perspectivă istorică, aceasta fiind metoda sociologiei istorice, care prezintă importanță pentru Teoria Lumii Multipolare.

Susținătorii ideilor școlii istorico-sociologice din cadrul Relațiilor Internaționale dezaproabă teoriile clasice, deoarece aceste teorii nu au avut în vedere dimensiunea istorică, neacordând atenție evoluției actorilor statali, evoluției principiilor ce stau la baza interacțiunii acestor actori în diferite etape istorice. Teoriile clasice ale Relațiilor Internaționale restricționează accesul la înțelegerea trecutului și impun viitorului respectarea aceluiași legi. Lipsa de consultare și de analizare a trecutului va determina emiterea unor prognoze și analize eronate, neconcordanțe cu situația reală. Astfel, reprezentanții curentului neorealist și ai curentului neoliberal au fost în imposibilitatea de a sesiza fragmentarea URSS și dispariția lumii bipolare.

Barry Buzan și Richard Little sunt reprezentanții Teoriei Sociologiei Istorică și au propus o abordare istorico-sociologică, formulând noțiunea de sistem internațional și monitorizând modificările fundamentale ale acestui sistem, raportate la anumite perioade istorice⁶.

Ei au identificat patru sisteme internaționale, și anume:

- sistemul prenațional, specific acelor societăți care nu prezintă o formă de organizare politico-statală, de exemplu, triburile și producătorii agricoli;
- sistemul clasic (antic), specific orașelor-state, imperiilor, acest sistem fiind caracteristic societății tradiționale;

- sistemul internațional global, acest sistem având la bază interacțiunea dintre statele suverane naționale, iar prin aplicarea structurii teritoriilor naționale asupra spațiului locuit la nivel planetar se conferă acestui sistem internațional un caracter global;
- sistemul internațional postmodernist, care se manifestă ca rezultat al fenomenului globalizării.

Transferul de la un sistem internațional la altul produce modificări majore: se schimbă actorii statali, relațiile dintre ei, organizarea economică, gândirea ideologică etc. Transferul de la un sistem la altul se poate manifesta pe perioade foarte lungi, în anumite zone ale lumii, în forme și intensități de manifestare diferite. Interpretarea viabilă și pertinentă a momentului actual în relațiile internaționale se poate realiza prin plasarea acestuia într-un context istorico-sociologic adecvat.

Sistemele internaționale plasează factorul civilizațional într-o postură extrem de importantă în sistemul relațiilor internaționale, acest aspect fiind important pentru elaborarea Teoriei Lumii Multipolare. Civilizația prezintă importanță deosebită în relațiile internaționale și, de aici, importanța istorică și sociologică a sistemului postmodernist. Civilizația este considerată ca actor principal în cadrul relațiilor internaționale.

Abordarea universalistă de tip occidental interpretează transferul la sistemul internațional global ca fiind un fenomen ireversibil și favorabil pentru toate statele. Dar, în ciuda unei modernizări a sistemelor politice, societățile care nu sunt occidentale prezintă un model social și cultural total diferit, un sistem care include caracteristici ale sistemului clasic al relațiilor internaționale. Modernizarea vizează doar nivelul superior al societății, celelalte nivele prezentând caracteristici specifice societăților tradiționale.

Procesul de globalizare presupune trecerea la modernitate, dar acest transfer se confruntă cu existența unor zone la nivel global, zone ce nu au absorbit modernitatea, menținând valorile și caracteristicile tradiționale. Aici se remarcă importanța factorului civilizațional, iar o manifestare insuficientă a influenței acestui factor va conduce la o altă interpretare a istoriei. Teoria Lumii Multipolare, în acest context, analizează transferul de la interpretarea lineară a istoriei la

interpretarea ciclică, de la perioada unică a întregii civilizații (rase umane), la perioade ale unor manifestări civilizaționale diferite.

Barry Buzan și Richard Little identifică sistemul internațional postmodernist ca pe o alternativă, ca pe o opțiune între procesul de globalizare și procesul multipolar, această identificare fiind un element de analiză pentru teoreticienii care elaborează Teoria Lumii Multipolare.

Schimbarea sensurilor, actorilor, relațiilor, structurilor într-un sistem internațional se manifestă, iar această influență apare și în contextul transferului de la un sistem global la un nou sistem. În contextul actual, am putea considera postmodernitatea ca fiind un proces de continuare a modernității, un proces ce ar putea contura caracteristicile unei lumi multipolare manifestată pe baza pluralismului civilizațional.

Teoria constructivistă reprezintă un alt izvor de importanță majoră în elaborarea Teoriei Lumii Multipolare.

Analizarea caracteristicilor lumii, la nivel global, este foarte importantă, din aceasta se identifică aspecte de natură calitativă, dar și influența pe care cultura, tradiția, religia și istoria au avut-o asupra proceselor apărute în sistemul relațiilor internaționale.

Reprezentanții teoriei constructiviste, cu precădere Alexander Wendt, utilizează principiile teoretice ale Relațiilor Internaționale într-o abordare neoliberală și umanistă, evidențiind importanța formulărilor ce stabilesc autolimitări în cadrul Relațiilor Internaționale.

Wendt analizează anarhia relațiilor internaționale făcând referire la optica lui Hobbes (rivalitate), optica lui Locke (concuranță) și a lui Kant (solidaritate, parteneriat într-o societate civilă comună). Wendt susține că, din punct de vedere al trăsăturilor generale ale existenței ființei umane, se manifestă aceleași relații anarhice, dar aprecierea acestei anarhii prin prisma capacității umane de a cunoaște realitatea creează premisele apariției unui câmp al conflictului, a unei zone a concurenței, a unui spațiu al cooperării, elementele ce se vor forma având la bază această anarhie.

Reprezentanții teoriei constructiviste consideră factorul uman ca fiind responsabil în totalitate pentru lumea și civilizația ce se manifestă în contextul actual, fiind o lume creată de noi. Nicholas Onuf subliniază această optică în lucrarea sa numită *Lumea pe care am creat-o noi înșine*⁷.

Indiscutabil, civilizațiile nonoccidentale vor viza *crearea lumii* având la bază principii, idealuri, tradiții și practici culturale proprii. Construirea lumii și descompunerea ei constituie practici importante pentru elaborarea Teoriei Lumii Multipolare.

Progresul tehnic, democrația, drepturile omului, umanismul, toleranța, economia de piață, presa liberă etc. sunt norme specifice practicilor occidentale, dar o analizare mai amplă a acestor norme conduce la o manifestare oarecum ireală a lor, deoarece, prin analiza viabilă a proceselor existente, se remarcă o altă situație la nivel global, realitatea reflectând alte aspecte. Se impune construirea unui alt tip de realitate, de lume multipolară.

Barry Buzan și Richard Little au propus patru tipuri de sisteme internaționale, iar metoda propusă de către aceștia pentru analiză prin comparație cu multipolaritatea prezintă interese în elaborarea Teoriei Lumii Multipolare.

Se evidențiază cinci niveluri specifice⁸:

- sistemul;
- subsistemul;
- unitatea;
- subunitatea;
- individul.

Relațiile dintre cele cinci sisteme se manifestă:

- la nivel militar;
- la nivel politic;
- la nivel economic;
- la nivel social;
- la nivel ambiental.

În sistemul internațional se evidențiază structura sau organizarea statică a unității în sistem, procesul sau transformarea relațiilor la nivel calitativ și interacțiunea, care poate fi lineară sau se poate desfășura pe mai multe coordonate.

Sistemul internațional postmodernist prezintă anumite specificații:

- vizează extinderea nomenclatorului unităților de bază, comparativ cu sistemul global ce se situa în centrul acțiunii statale;
- identifică apariția și acțiunea unor actori nonstatali;
- evidențiază manifestarea unei mai mari intensități a relațiilor dintre actorii statali;
- identifică manifestarea a noi câmpuri de acțiune la nivel informațional, comercial, cultural, de rețea, de distribuție;

- consideră interacțiunea la nivel global ca dispersie, dispersia unităților militare și politice de bază către unitățile comerciale și economice.

Prezentarea sistemului postmodernist internațional de către Buzan și Little se asimilează, într-o anumită măsură, opticii globaliste și principiilor neoliberalismului. În cazul lumii multipolare, unitatea de bază este civilizația, considerată ca pol al lumii multipolare.

Civilizația aparține sistemului planetar construit pe interacțiunea dintre multitudinea de civilizații. Atât în sistemul postmodernist, cât și în cel ce analizează multipolaritatea, se evidențiază importanța factorilor locali și noul regionalism. Specificitățile la nivel cultural, etnic, teritorial, religios etc. concură la formarea și manifestarea unei anumite identități, acest aspect conducând la formarea relațiilor între diferitele civilizații.

Identificarea de noi comunități, constituite pe diferite baze și principii, sau reapariția unor comunități etnice și socioculturale sunt elemente ce denotă apariția și manifestarea lumii multipolare.

Relațiile dintre civilizații nu vor fi uniforme, aceste relații manifestându-se cu intensitate mai mare sau mai mică, în funcție de domeniul în care se edifică.

În condițiile multipolarității, rolul individului și al identității individuale se diminuează, dar se manifestă apariția identităților colective disimetrice și a diferitelor și variatelor statute sociale.

Sistemul postmodernist percepe viitorul prin transferul prerogativelor contemporane occidentale la nivel individual într-o manieră mai diseminată.

Lumea multipolară percepe viitorul ca o manifestare a identității colective, a colaborării și interacțiunii dintre diferite procese și grupuri, acționând continuu și producând o permanentă schimbare a calității colaborării.

Civilizația este percepută ca o realitate extrem de complexă, unică, variată și cu o multitudine de actori. Acest conglomerat de principii, norme, tradiții, actori și culturi generează sistemul relațiilor internaționale, iar schimburile, alianțele, dominația, împrumuturile și războaiele au un caracter complex⁹. Această idee, susținută de către Edgar Morin și Jean-Louis Le Moigne în lucrarea *L'intelligence de la complexité*, denotă complexitatea relațiilor intercivilizatoriale, prezentând războiul dintre civilizații total diferit

de războiul dintre actorii statali, diferit ca formă și conținut. O civilizație care este dominantă asupra altei civilizații poate să dețină acest statut la nivel material, dar nu este obligatoriu să-l dețină la nivel spiritual sau cognitiv. Lumea multipolară creează cadrul adecvat pentru manifestarea dominației în diferite câmpuri de acțiune.

Lumea multipolară se vrea a fi spațiul unei istorii deschise, aria unei manifestări active a actorilor statali pentru crearea unei noi societăți umane și a unei realități complexe și multidimensionale. Libertatea istorică nelimitată, libertatea națiunilor de a pune bazele propriei istorii, sunt aspecte ce definesc lumea multipolară.

Civilizația este un fenomen foarte complex, ce are la bază principiul nonlinearității, spre deosebire de statul național care era perceput ca o realitate raționalizată, schematică și reduționistă. Unitatea de bază în cadrul Teoriei Lumii Multipolare este factorul civilizațional.

Louis Dumont, în lucrarea *L'Essai sur l'individualisme*, percepe individul, în calitate de concept construit după modelul sociologiei vest-europene, ca fiind limită a unor sisteme complexe¹⁰. Individul este perceput ca fiind concept specific central al sociologiei, dar pluralismul civilizațional utilizează constructe antropologice variate, fiecare civilizație fiind caracterizată de un anumit specific al organizării, concretizat în structura puterii și formalizarea ei.

O civilizație presupune stabilirea de relații intercivilizatoriale, de cooperare, de schimburi, și de interdicții, aceste prerogative fiind considerate ca pol strategic al civilizațiilor, adică un pol al lumii multipolare, rezultatul manifestării intereselor și opiniilor civilizațiilor.

Manifestarea unui pol strategic în cadrul civilizațiilor determină transformarea sistemului mondial într-un sistem multipolar. Sistemele complexe se manifestă în contextul actual, de exemplu, în Iran, Arabia Saudită, China, India și Rusia.

Modelul lumii multipolare va determina o manifestare a sistemelor de putere, aceste sisteme nu vor mai fi nevoite să se manifeste de parcă ar promova standardele democratice occidentale. Civilizația se poate manifesta liber, polul său strategic demonstrând caracteristicile fiecărei civilizații. Civilizațiile vor putea să-și stabilească propriile modele de guvernare pe baza culturii și

a tradițiilor, fără să fie anihilate caracteristicile democrației.

Teoria Lumii Multipolare nu percepe pluralismul civilizațional ca o formă de manifestare a culturii și tradițiilor prin respingerea democrației, cu precădere a democrației occidentale.

Prin menționarea pluralismului civilizațional în elaborarea Teoriei Lumii Multipolare nu este vizată stabilirea unui nou universalism în identificarea purtătorului puterii în lumea multipolară. Civilizațiile, ca structuri, își pot desfășura modelele raționalității și, de aici, organizarea societății la nivel politic.

Problema puterii în lumea multipolară se poate rezolva prin identificarea centrului strategic al fiecărei civilizații, centru ce se manifestă ca subiect al colaborării în cadrul relațiilor internaționale. Acest centru reprezintă stabilirea regulilor de formalizare a civilizației în sistemul multipolar. Dar structura ei, competențele și relațiile cu societatea pot fi variate. În acest context, noțiunea de centru strategic este definită concret din perspectiva relațiilor internaționale, dar, în interior, această noțiune este liberă, ea putând fi conturată și stabilită conform caracteristicilor culturale specifice fiecărei civilizații.

Elaborarea Teoriei Multipolare presupune analiza amplă a influenței manifestate în Relațiile Internaționale, prin emiterea diferitelor teorii ce au avut ca fundament interpretarea realității, stabilirea relațiilor de colaborare dintre state și determinarea rolului factorului decizional și factorului civilizațional în desfășurarea relațiilor internaționale.

După ce am analizat opiniile exprimate în cadrul teoriei critice, importanța acestor opinii în elaborarea Teoriei Lumii Multipolare, influența teoriei postmoderniste, am menționat cele patru tipuri de *sisteme internaționale*, modele descrise de către Barry Buzan și Richard Little, și am examinat caracteristicile teoriei constructiviste, doresc să prezint câteva concluzii care să evidențieze rolul și influența acestora asupra elaborării Teoriei Lumii Multipolare.

Aceste teorii, considerate ca fiind postpozitive, dau posibilitatea, prin suportul științific pe care îl pun la dispoziția analistului și teoreticianului care se ocupă de studiul Relațiilor Internaționale, de a descifra care este importanța factorului civilizațional, dar și a factorului cultural în formularea Teoriei Lumii Multipolare.

Cu toată multitudinea de opinii și de abordări privind existența unei lumi multipolare, considerăm ca definitorie posibilitatea de manifestare a statelor prin cultură, civilizație, tradiții și obiceiuri, fără restricționarea sau impunerea anumitor norme sau reguli, cu păstrarea și promovarea propriei identități, fără anihilarea caracteristicilor culturale sau istorice.

Păstrarea principiilor democratice, menținerea unei colaborări între factorii decizionali în cadrul statului, dezvoltarea unui sistem de relații internaționale, având la bază respectarea principiilor fiecărui actor statal, respectarea factorului civilizațional, considerarea și stabilirea priorităților, constituie elementele fundamentale la nivel global, iar existența și promovarea unei lumi multipolare va fi benefică pentru menținerea propriei identități și propriei culturi.

În esență, în opinia mea, prin manifestarea principiilor lumii multipolare, relațiile intercivilizaționale se vor desfășura având la bază contribuția fiecărui actor statal, iar prin identificarea aspectelor pozitive, dar și a celor negative specifice fiecărui stat, lumea multipolară va conferi libertate de manifestare actorilor statali și, de aici, posibilitatea de colaborare constructivă.

Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul „Studii doctorale și postdoctorale Orizont 2020: promovarea interesului național prin excelență, competitivitate și responsabilitate în cercetarea științifică fundamentală și aplicată românească”, număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/140106. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. Investește în Oameni!

NOTE:

1 Cox R.W. Production, *Power and World Order: Social Forces in the Making of History*, Columbia: Columbia University Press, 1987, pp. 151-163; Gramsci, *Hegemony and International Relations: An Essay in Method*/ Gill S. (ed.). Gramsci, *Historical Materialism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983, pp. 49-66.

2 R. Ashley, *The Eye of Power: The Politics of World Modeling*// International Organization, vol. 37, No. 3, summer 1983, pp. 495-535.

3 Derian Der J. (ed.), *International Theory: Critical Investigations*, London: MacMillan, 1995, pp. 212-241.

4 M. J. Shapiro, *Textualizing Global Politics*/ Darian Der J., Shapiro M. J. (eds.), *International/Intertextual*

Relations: Postmodern Readings of World Politics, Lexington, MA: Lexington Books, 1989, pp. 11-22;

5 R. Ashley, *Imposing International Purpose: Notes on a Problematic of Governance*// Czempiel Ernst-Otto, Rosenau James N. (eds.), *Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches to World Politics for the 1990s*. Lexington, MA: Lexington Books, 1989, pp. 251-255;

6 B. Buzan, Little R., *International Systems in World History*, Oxford: Oxford University Press, 2000, pp. 17-32.

7 Nicholas Onuf, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia: University of South California Press, 1989, p. 35.

8 B. Buzan, R. Little, *International Systems in World History*, Oxford: Oxford University Press, 2000, p. 68.

9 E. Morin, J.L. Le Moigne, *L'intelligence de la complexité*. Paris: L'Harmattan, 1999, pp. 105-169;

10 L. Dumont, *Essai sur l'individualisme. Une perspective anthropologique sur l'idéologie moderne*, Paris: Le Seuil, 1983, p. 263.

BIBLIOGRAFIE

Ashley R., *Imposing International Purpose: Notes on a Problematic of Governance*// Czempiel Ernst-Otto, Rosenau James N. (eds.), *Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches to World Politics for the 1990s*. Lexington, MA: Lexington Books, 1989.

Ashley R., *The Eye of Power: The Politics of World Modeling*// International Organization, vol. 37, No. 3, summer 1983.

Buzan B., Little R., *International Systems in World History*, Oxford: Oxford University Press, 2000.

Darian Der J. (éd.), *International Theory: Critical Investigations*, London: MacMillan, 1995.

Dughin Aleksandr, *Teoria lumii multipolare; Compendiu, traducere și prefață de Iurie Roșca, Universitatea Populară, Chișinău, 2014.*

Dumont L., *Essai sur l'individualisme. Une perspective anthropologique sur l'idéologie moderne*, Paris: Le Seuil, 1983.

Morin E., Le Moigne J.L., *L'intelligence de la complexité*, Paris: L'Harmattan, 1999.

Onuf Nicholas, *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia: University of South California Press, 1989.

Shapiro M. J. Textualizing Global Politics/ Darian Der J., Shapiro M. J. (eds.), *International/ Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*, Lexington, MA: Lexington Books, 1989.

Cox R.W. Production, *Power and World Order: Social Forces in the Making of History*, Columbia: Columbia University Press, 1987; Idem. Gramsci, *Hegemony and International Relations: An Essay in Method*/ Gill S. (ed.). Gramsci, *Historical Materialism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983.